

Verbinden met je cliënt

Recht doen
aan jezelf en de ander:
hoe die grondhouding
je professionaliteit
versterkt

Gerrie Reijersen van Buuren

acco
learn

Inhoud

Woord vooraf	13
Hoe dit boek begon en voor de lezer tot een ijkmiddel uitgroeide	14
Inleiding op het thema van dit boek	17
Doel van dit boek	18
Grondhouding	20
Hoe je de ander benadert	20
Het proces van mijn grondhouding	21
Hoe het leven aan mijn verlangen trok	23
Intergenerationeel of contextueel denken	25
Mijn houvast in mijn werk met mensen	26
Therapie in Beeld	30
Het nut van dit boek voor jou	31
1 Introductie grondhouding en intergenerationeel of contextueel denken	35
Inleiding	36
Grondhouding	37
Metafoor van de tuin	42
Vier dimensies van de relationele werkelijkheid	45
De betekenis van deze tuinmetafoor voor mij	50
Valkuil	53
De sleutelbegrippen van dit boek	54
Contextuele therapie	57
2 De vierde dimensie: begrippen in gebruik voor en door de hulpverlener	63
Inleiding	64
Actie	66
Balans van geven en ontvangen (grootboek van verdienste)	66
Behoedende en gunnende ouders en gevend kind	70
Belemmeringen of heimelijke weerstand	74
Betrouwbaarheid en vertrouwen	77

Breuken en bronnen	78
Consequentie	81
Dimensies van de relationele werkelijkheid	82
De moed van de therapeut	82
Destructief en constructief gerechtigde aanspraken	84
Dialogoog	87
Eigen grond	97
Erkenning (geven)	98
Ethische verbeelding	100
Genogram	102
Graspol afgrazen	105
Het tussen	106
Intergenerationele familiedynamiek	107
Intrinsiek tribunaal	108
Kiemen leggen	110
Legaten en delegaten, kiesrecht en kiesplicht	111
Loyaliteiten en hun huishouding	113
Moratorium	115
Nageslacht	117
Om de pathologie heengaan	118
Ontschuldigen	120
Onvermoede derde	122
Parentificatie	124
Relationele ethiek	127
Relationele hulpbronnen	129
Roulerende rekening	131
Spontaniteit	132
Splitsend spreken	133
Timing	135
Uitgestelde rouw	136
Uitlokken	137
Veelzijdig (of meerzijdig) gerichte betrokkenheid	138
Veelzijdig (of meerzijdig) gerichte partijdigheid	140
Verbindende vragen en taal	142
Vertragen	144
Verantwoordelijkheid	144
Verbinding en ontbinding	145

3 De vierde dimensie in de hulpverlenerspraktijk uitgewerkt	149
Inleiding	150
Het proces van de ander	150
Het proces van de hulpverlener	151
De casussen	151
Behandelplan met kop, romp en staart?	152
Innerlijk gesprek	154
Wanneer is het doel van (leer-)therapie behaald	155
Verschil werkbegrippen en interventiebegrippen in Nagy's begrippenlijst	155
Denkkaders	156
Aantekeningen	157
Zelf aan de slag	157
Casus 1: De leidraad van mijn denken: de behoedende ouder en het gevende kind	159
De aanmelding	159
Het op gang komen van mijn proces in relatie met deze persoon en haar context	159
Reflectie op hypothesen	160
Reflectie op vraagstelling	161
Gedachtegang die naar een begrip leidt, als een kraal voor de ketting	161
De noodzakelijke veelzijdig partijdige grondhouding	163
Het eerste gesprek	164
Vorbereiding van het tweede gesprek	174
Het tweede gesprek	175
Vorbereiding op het derde gesprek	184
Derde gesprek	186
Ter voorbereiding op de vierde afspraak	189
Vierde gesprek	191
Casus 2: Verbinding tot stand brengen en verantwoordelijkheid installeren	195
Aanmelding	195
Het eerste gesprek	196

Tweede gesprek	213
Vorbereiding derde gesprek	223
Derde gesprek	224
Afmelding van de volgende afspraak	229
Een maand later	229

Casus 3: Achter de weerstand kijken en om de pathologie

heen gaan	231
Aanmeldformulier	231
Eerste gesprek	234
Vorbereiding tweede gesprek	247
Tweede gesprek	248
Vervolggesprekken	255
Twaalfde gesprek	255
Vervolggesprekken	260

Casus 4: Rekening houden met de wetten en de rechtspraak van de context

van de context	262
De aanmelding voor leertherapie	262
Eerste gesprek	263
Vorbereiding tweede gesprek	274
Tweede gesprek	275
Het derde gesprek	283
Tussentijdse informatie	288
Nog één sessie eruit gelicht	289
De 'het tussen'-sessie	291

Casus 5: Het verband tussen erkenning geven en ontschuldiging in gang zetten

ontschuldiging in gang zetten	299
Aanmelding	299
Vorbereiding op ons eerste gesprek	303
Eerste gesprek (tweede serie)	307
Vorbereiding tweede gesprek (tweede serie)	320
Als afsluiting op de vijf casussen in dit hoofdstuk	331

4 Ivan Boszormenyi-Nagy's contextuele begrippenlijst

333

Inleiding	334
(Onderlinge) belangentegenstellingen	335
Belemmeringen of heimelijke weerstand	335
Betrouwbaarheid	336
Consequentie	336
Context	336
Contextuele therapie	337
Delegatie	338
Destructief gerechtigde aanspraak	338
Dialogoog	339
Dimensie	339
Erkenning (krediet geven)	339
Gerechtigde aanspraak	340
Gespleten loyaliteit	341
Grootboek van verdienste	341
Hulpbronnen (relationele)	342
Intrinsiek relationeel tribunaal	342
Legaat	343
Loyaliteit	344
Moratorium	344
Nageslacht	345
Ontschuldiging	345
Onzichtbare loyaliteit	346
Parentificatie	346
Rechtvaardigheid of balans van billijkheid	347
Relationele ethiek	347
Relationele ontaarding	348
Roulerende rekening	348
Spontaniteit	348
Uitlokken	349
Veelzijdige betrokkenheid	349
Veelzijdig gerichte partijdigheid	349

Verantwoordelijkheid	350
Verbinden versus ontbinden	350
Zelfafbakening	351
Zelfvalidatie (tweede fase van dialoog en een aspect van gerechtigde aanspraak)	351
Nawoord	353
Geven en nemen	354
Gebruikte en aanbevolen literatuur	357
Trefwoordenregister	361

A large teal-colored geometric shape, resembling a trapezoid with a slanted left side, occupies the upper and middle portions of the page. It has a white border on its left and bottom edges.

Inleiding op het thema van dit boek

A light gray triangle is positioned in the bottom-left corner of the page, pointing towards the center.

Doel van dit boek

Mijn grondhouding was en is, meer dan welke andere methodiek, vaardigheid, theorie of kennis die ik me eigen heb gemaakt, het meest bepalend voor mijn omgaan met de ander, zowel privé als professioneel. De ontdekking hiervan was schokkend en het groeiproces naar een andere grondhouding een lange reis. Voor de mensen waar ik mee werk, heb ik een vorm gezocht om over het begrip grondhouding te schrijven. Deels in het belang van mijn eigen professionalisering en deels als hulpmiddel voor mijn studenten.

De ontwikkeling van mijn grondhouding en hoe ik deze nu samenvat als ‘Jezelf en de ander recht doen’, is niet alleen mijn visie op hoe ik mijn cliënten en studenten wil benaderen, maar ook de manier waarop ik kan en wil omgaan met ieder ander. En dat blijft in proces en in dialoog.

Een andere belangrijke motivator voor deze schrijverij was de telkens weer terugkomende vraag van onze studenten in de trainingen ‘Therapie in Beeld’: “Hoe kom je tot een interventie en juist die interventie op dat moment? Wat is je denkproces als reactie op wat een cliënt zegt vóórdat je overgaat tot iets zeggen of vragen en juist dát zeggen of vragen?”

Hun verlangen dat voor zichzelf helder te krijgen, is een weerspiegeling van wat jaren mijn zoektocht was. Hun verlangen gaat ook over hoe zij zichzelf en de ander recht kunnen doen.

Daarom is dit boek opgedragen aan de professionals die wij lesgeven met ‘Therapie in Beeld’ en aan mijn studenten leertherapie. Ik hoop dat het helpend is in hun zoektocht hun grondhouding helder te krijgen en koers te zetten voor de ontwikkeling daarvan. Ik gun hun dat zij gaan ervaren zichzelf en de ander recht te doen met de door hen gekozen benadering van de ander. Net als voor hen kan dit boek deze betekenis

hebben voor iedere professional, die met mensen werkt en hetzelfde verlangen heeft.

Gebruik het als een ijkpunt, een spiegel, een afzetpunt, een slijpsteen om je eigen grondhouding of de wijze waarop je de ander benadert, bewust te worden, te ontwikkelen en in te gaan zetten in je eigen vakgebied om jezelf en de ander recht te doen.

Mede door het lesgeven aan deze vakmensen, geschoold, gepokt en gemazeld in allerlei stromingen, methodieken en theorieën, heb ik beseft dat Nagy, met de indeling van de relationele werkelijkheid in vier dimensies, een allesomvattend werkmodel heeft beschreven. Dat daarvan de vierde dimensie de bodem is onder alle andere stromingen, theorieën en methodieken. Dat bijna alle stromingen, theorieën en methodieken grotendeels zijn toegespitst op de tweede of derde dimensie van de relationele werkelijkheid, rekening houdend met de eerste dimensie. Dat de vierde dimensie van de relationele werkelijkheid de andere drie draagt, laat functioneren, er dynamiek in aanbrengt en ze gaande houdt en zich inhoudelijk als dimensie zelfs nog verdiepen kan. Dit gegeven is bij weinig professionals bekend. Ik gun hun daar kennis over en ervaring mee, zodat zij die dimensie als hefboom kunnen gaan inzetten in hun eigen vakgebied. En zo is dit boek niet alleen voor therapeuten en hulpverleners bruikbaar, maar voor iedereen die met mensen werkt en de moed heeft aan zijn grondhouding te werken.

Weetje

Ik kort de dimensies van de relationele werkelijkheid in taalgebruik af met D1, D2, D3 en D4.

Grondhouding

“Grondhouding is de instelling die je hebt en die bepalend is voor je gedrag. De houding waaruit en waarop je het leven en de ander benadert. Je beroepshouding is de manier waarop je jezelf gedraagt in je werkomgeving. Een beroepshouding wordt enerzijds bepaald door een set van waarden en regels, die bij een beroep passen, denk aan beroepscode, taakomschrijvingen en protocollen en anderzijds bepaald door je eigen visie en persoonlijkheid.”
(Wikipedia, 2019)

In dit boek gaat het vooral over het eerste en laatste deel van deze definitie. De instelling die bepalend is voor je gedrag en de impact van je visie en persoonlijkheid op jouw benadering van de ander.

Hoe je de ander benadert

Ik ben gaan zien dat de meest bepalende factor in onze grondhouding die van ‘het gevende kind’ is. Het kind dat respondeert op het behoevende en gunnende van zijn ouders, hun nood, hun tekort aan erkenning of op hun destructieve recht, met de daaraan gekoppelde loyaliteitshouding aan de legaten van de ouders. Deze grondhouding is een zichzelf aangeleerde basishouding uit bescherming van het eigen ‘zelf’ van het kind. Dit al zeer jong ingezette mechanisme start in gezinnen, die gesticht worden, en werkt door in het aangaan van hechte relaties. Als ‘genogram op zijn kop’ kom je het op de werkvloer tegen. Overall waar relaties stagneren, het spaak loopt in de benadering van de ander, of die van de ander naar jou, kun je er zeker van zijn dat dit mechanisme daaraan ten grondslag ligt.

Het proces van mijn grondhouding

In grote lijnen neem ik je mee in mijn eigen proces, zodat je je eigen gedachten eraan kunt spiegelen over het begrip grondhouding en de ontwikkeling ervan.

Als nakomertje werd ik, in mijn gezin van herkomst, met open armen ontvangen en kon ik, de verhalen horend, de eerste jaren van mijn leven zijn wie ik was. Ik benaderde de ander ook vanuit wie ik zelf was. In mijn peuter- en kleutertijd echter ontstonden er spanningen tussen mijn oudere broers en zussen en mijn ouders. Ik verlangde naar de oude harmonie en wilde er iets aan doen om die te bewerkstelligen. Ik parentificeerde me, als respons op de geboden en verboden en het gedrag van mijn ouders, als perfect en ook als zorgend kind. Ik probeerde zo niet alleen bij te dragen aan de homeostase van het gezin, maar besepte ook dat dit een handige parentificatievorm in het religieuze en maatschappelijke klimaat van mijn jeugd was.

Dat ik het goed deed, werd bevestigd in uitspraken als “Gerrie is zo’n makkelijk kind” of “Aan Gerrie heb je geen kind”. Zo (ver)vormde mijn grondhouding zich en werd die in stand gehouden. Het helpen, zorgen, dingen goed doen, me aan de regels houden, werd en was in mijn beleven mijn identiteit. Tegelijkertijd werd ik een toeschouwer van mijn gezin van herkomst en zo mogelijk nog meer van het religieuze en maatschappelijke systeem en had ik regelmatig andere gedachten, was ik kritisch en had ik mijn vragen. Ik besloot ook dat ik er niet bij wilde horen, maar ja, waar moet je dan heen? Al die gedachten waren voor mezelf. Die deelde ik niet. Zo beschermde ik, door mijn parentificatie, mijn eigenheid. Mijn andere (karakter)eigenschappen ontwikkelde ik maar matig, tenzij ze, in dienst van mijn parentificatie, van nut waren.

Tijdens mijn opleiding en werk in de verpleging (Diaconessenhuis Utrecht, in de jaren 1970) kon ik eveneens goed uit de voeten met mijn gezelschap van uitvergroete kwaliteiten en met deze grondhouding. Hoge cijfers, maar vooral de lof van de diaconessenhoofdzusters, deden me goed.

Hoewel mijn eigenheid meer inspraak kreeg in mijn geloofsovertuiging en maatschappijvisie, werd mijn gedrag en benadering van anderen nog altijd bepaald door mijn parentificatie. Het 'ik vind...' bepaalde het grote aantal meningen, die ik over van alles en nog wat had. Ik wist nu hoe het echt hoorde. Niet zoals thuis, maar zoals hier, in dit diaconessenhuis en het leven in de stad. Deels leefde ik een dubbelleven, waar ik geen last van had, want dat deed ik mijn hele leven al, omdat niets van wat ik beleefde of overdacht thuis bespreekbaar was. Tot er een moment kwam dat ik het huis uit werd gezet.

Geen gesprek over mogelijk. Terugkomen mocht uiteindelijk, maar er-over praten niet. De monoloog werd in stand gehouden door mijn behoedende en gunnende ouders, die mij iets gunden en me ergens voor wilden behoeden, wat voor hen belangrijk was en waarvan zij overtuigd waren dat dat ook het beste voor mij was. Dat het mij schade berokkende, konden zij niet zien.

Ik werd volwassen, maar dat was meer functioneel en niet zozeer van invloed op verandering van mijn parentificatie en hoe ik die uitvergroete kwaliteiten waaruit die bestond, inzette. Deels misschien wel in het geven van ruimte aan mijn eigenheid, buiten het blikveld van mijn ouders om. Daarnaast had ik mijn handen vol aan het bijstellen van mijn wereldbeeld, wat ik nog steeds vanuit mijn parentificatie deed, en niet doorhad, omdat de wereld er zo anders uitzag dan ik van huis uit gewend was.

Pas in de jaren 1980, toen ik samen met mijn man en kinderen zending- en ontwikkelingswerk deed in Nepal, kreeg ik de kans wat meer van de rest van mezelf te ontwikkelen. Onder andere doordat anderen meer in mij zagen dan ik mezelf bewust was, dat in me te hebben. Dit proces liep parallel aan een veranderend wereldbeeld, ontwikkelende visie op hulpverlening en gedragingen van mensen. Toch kon ik ook deze ontwikkeling doormaken en tegelijk geparentificeerd blijven. Achteraf bleek dat ik mijn moeder gaf door dit te doen, omdat zij het nooit had kunnen doen. De jaren 1990 braken aan en wij (inmiddels hadden mijn man en ik een gezin met vier kinderen) kwamen terug in Nederland wonen. Toen werd echt duidelijk dat ik niet meer de persoon

was, die acht jaar daarvoor wegging. Daar kon ik ook niet in terug. Ik maakte andere keuzen, hoewel die relationeel gevoelig lagen. In het nemen daarvan voelde ik me volwassen. Helaas bleef ik het gesprek met mijn familie daarover omzeilen. Bang niet goed genoeg te zijn. Bang hun erkenning te moeten missen. Mijn verlangen me door te ontwikkelen bleef. Ik koos onder andere pastoraal actief te zijn in de kerk, een studie te volgen (maatschappelijk werk en dienstverlening, hogeschool van Utrecht) waar ik antwoorden zocht door vermeerdering van kennis. Daarin zocht ik houvast. Tevens was dat dan een maatstaf voor het 'goed' doen. Doen zoals het hoort. Dat ik min of meer het ene instituut voor het andere verruilde, had ik niet door. Ik zocht het goede en juiste meer buiten mezelf dan in mezelf. Ook in de jeugdzorg (Stichting Timon te Zeist) kon ik daar goed mee uit de voeten. Regels zijn regels, mandaat is mandaat, beroepsomschrijving is er om je aan te houden, enzovoort. Ik wist hoe het hoorde en gaf tips en adviezen zoals ik die had geleerd. Mijn grondhouding bleef in wezen ongewijzigd, het was nog steeds mijn geparentificeerde zelf, die de regie voerde, ondanks alle ontwikkelingen en persoonlijke groei. Nog steeds dacht ik hoofdzakelijk monologisch en vulde ik veel voor de ander in. Een groot deel van mijn taalgebruik bestond uit: "Ik vind..."

Hoe het leven aan mijn verlangen trok

In die tijd deelde ik mijn probleem met een oude vriendin die ik zelden meer sprak. We kwamen elkaar bij toeval weer tegen, in de trein. Zij las op dat moment een boek van Ivan Boszormenyi-Nagy: *Geven en nemen*.

"Dat is ook wat voor jou," zei ze. "Niet alleen voor je werk, maar ook voor je eigen persoonlijkheidsontwikkeling, vooral nu je moeder bent van tieners."

Mijn belangstelling was gewekt. Na me erop georiënteerd te hebben, schoof ik het van me af. Om me, met mijn verleden als hulpbron, verder door te ontwikkelen, zag ik niet zitten. Ik weet nu dat ik daarin

loyaal was aan mijn ouders. Aan hun legaten. Toen wist ik dat niet, want ik had immers al redelijk veel keuzen gemaakt waar zij niet achter stonden. Een aantal jaren later veranderde ik van werk (medisch maatschappelijk werk in ziekenhuis Rivierenland Tiel, afdeling Oncologie). De keiharde confrontatie met leven en dood en het effect ervan op mijn patiënten, maakte dat ik besepte dat ik als volwassen persoon wel veel had uitgezocht en anders gedaan, maar dat dat tevens maar een deel van mij was. Ik was nog niet wie ik was. Zo, als mijn patiënten, moest ik het ook gaan doen. Zijn wie ik was, ongeacht of dat aansloot bij wat mijn ouders me hadden gegund of waarvoor ze me wilden behoeden. Maar ik durfde niet. Ik hield deze gedachten en belevingen voor mezelf.

Maar naarmate ik me als medisch maatschappelijk werker professionaliseerde en mezelf als persoon ontwikkelde, liep ik min of meer vast in precies dat wat me al van meet af aan intrigeerde. Mensen die kanker krijgen en de dood, als het zwaard van Damocles, boven hun hoofd voelen hangen, of ervoeren dat hun leven nooit meer hetzelfde zal zijn, zijn echt.

Zij moesten zich niet alleen tot dat feit (D1) verhouden, maar ook tot de betekenis daarvan voor zichzelf en hun context. In en binnen die context hadden zij mensen lief, maar was er vaak ook enorm veel spanning. Kinderen die ruzieden over de behandeling van hun oude moeder. Een vader die zijn dochter nog één keer wilde zien, na haar dertig jaar niet meer gesproken te hebben, maar de dochter hem niet. Zo waren er vaak heel pijnlijke relationele situaties. Van mij werd verwacht daarin een soort oplossing of uitkomst te bieden. Zelden niet alleen voor de cliënt en zijn context, maar ook eentje die paste in het ziekenhuiswezen. De methodieken en theorieën die ik voorhanden had, bleken ontoereikend en mijn eigen meningen en opvattingen pasten zelden bij wat de ander nodig had. Sterker nog, regelmatig waren ze een belemmerende factor tussen mij, de cliënt en zijn context.

Mijn verlangen groeide om me meer te professionaliseren, precies op het snijvlak in 'het tussen' van de patiënt of cliënt en mezelf en wat daaraan voorafging in mijn eigen denkproces. Maar hoe, wat en waar?

Dan toch maar dat contextuele gedachtegoed onderzoeken en bestuderen, inclusief mijn eigen gezin van herkomst? Met grote twijfel vanuit mijn parentificatie, maar met verlangen vanuit mijn eigenheid, begon ik de opleiding tot contextueel therapeut ('Leren over Leven' te Utrecht).

Intergenerationeel of contextueel denken

Het contextuele gedachtegoed, oftewel de contextuele benadering, kreeg me te pakken. Als cliënten bij ons komen, weten we dat hun proces al is begonnen. De eerste stappen zijn gezet. Zo had ook ik al een hele weg afgelegd voordat ik aan deze opleiding begon. Mijn proces van worden wie ik ben, was al in mijn jeugd begonnen. Maar dat het nodig was te deparentificeren en voornamelijk mijn ouders te ontschuldigen om mezelf en de ander tot hun recht te laten komen, was nieuw voor me. Ik had er ook een lange weg in te gaan. Deze contextuele benadering, die bijna één op één een relationeel rechtvaardige grondhouding is, heeft mij door de jaren heen geholpen me persoonlijk te ontwikkelen, me anders te verhouden tot mijn context en handvatten gegeven in mijn denkproces als hulpverlener. Deze leerprocessen van zelf een therapeutisch proces doorgaan van ontschuldigen (van mijn ouders en anderen) en deparentificeren, liepen parallel. Tijdens mijn opleiding tot contextueel leertherapeut en docent intergenerationele familiedynamiek (Nagy-Academie Utrecht) kwamen de puntjes op de i te staan. Alles in die opleiding draaide om de grondhouding van de professional in zijn benadering van de ander en het kiezen van interventies. Dat wat ik leerde, moest ik eerst zelf doorleven om bruikbaar in te kunnen zetten in mijn werk. Dit proces heeft mijn basishouding als mens in relatie tot mijn context en professional voorgoed veranderd.

De meest wezenlijke factor daarvan is dat het oordeel of mijn mening over wat en wie dan ook, is weggefallen. Daarvoor in de plaats is er een nieuwsgierigheid gekomen die veel ruimte biedt om de ander echt te bereiken en te laten zijn wie hij is. Daardoor kan ik met iedere betrokkene partijdig zijn zonder daarbij tegen de ander te zijn. Dit is lang-

zaamaan ook wat ik ben gaan verstaan onder het begrip ‘jezelf en de ander recht doen’ en in wisselwerking met de ander ben gaan doen.

Mijn houvast in mijn werk met mensen

De relationeel ethische dimensie (D4) van de vier dimensies waaruit de relationele werkelijkheid bestaat, werpt licht op de verhoudingen van mensen qua rechtvaardigheid in wederkerige passende zorg voor elkaar. Daaruit wordt zichtbaar en voelbaar of mensen elkaar recht doen, of er balans is, in geven en ontvangen qua elkaar recht doen. Dit licht schijnt dan vanzelf ook op de eerste drie dimensies, die tussen mensen in hun relaties spelen, waardoor zowel de cliënt als ikzelf hét anders bekijkt dan voorheen. Deze vierde dimensie is voor mij als professional een instrument, een houvast, en biedt handvatten die de cliënt helpen uitzoeken wat relationeel fair voor hem is in iedere relatie die hij heeft. Vanuit de waarde die deze dimensie heeft, is deze voor het groeiproces in mijn grondhouding een hele speciale hulpbron geweest, en is dat nog, om als professional uit te putten.

Het klavertjedrie op zijn steeltje (drie V's + EV)

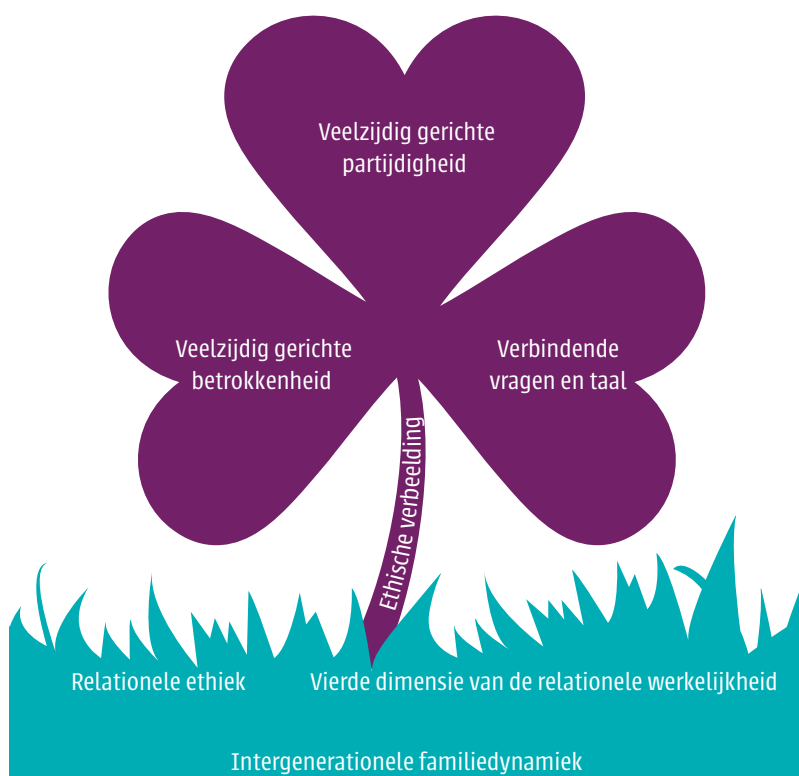
Dat houvast heb ik voor mezelf gevisualiseerd, er een beeld van gevormd. Een klavertjedrie op een steeltje. De grond waarin het geworteld staat, en waaruit het voortkomt, is de relationele ethiek, oftewel de vierde dimensie van de relationele werkelijkheid.

Zoals gezegd, was mijn eigenheid mijn eerste benadering van de ander, dat was mijn grondhouding. Deze vervormde tijdens mijn leven in mijn familie en context. Ik begreep daarnaar te moeten gaan kijken voor een ‘reset’ ervan. Het begrip dat Nagy daarvoor gebruikt, is veelzijdig gericht betrokkenheid (het eerste blaadje van het klavertje). Om me vanuit die betrokkenheid te verhouden tot de ander, had ik de begrippen nodig die Nagy uitgewerkt heeft en waaruit de vierde dimensie bestaat. Ik heb die beschreven in *Verlangen naar verbinding*. Dit heeft vooral

geleid tot gaan inzien dat mijn brussen ook gevende kinderen waren en repondeerden op het behoedende en gunnende van onze ouders. Ieder vanuit zijn eigen existentiële driehoek. Daar kun je geen kwaad over zeggen. Wel uitzoeken hoe dat gunnen, behoeden en geven passend gemaakt kan worden. Dit besef heeft voor mij veel openheid gegeven in het tussen van mij met iedere broer of zus. Elkaars wijze van geven zit er niet meer tussen. Dat geven was immers gericht op de ouders en niet tegen de een of andere broer of zus. Tijdens dit proces deparentificeerde ik langzaam en werd mijn monologische denk-, praat- en doe-wijze steeds dialogischer. Door dit ervaringsgerichte werk groeide er een manier van rechtvaardig kijken naar zowel mijn brussen als mijn ouders. Die kijk- en denkwijze is het begin geweest van de vorming van mijn ethische verbeelding (het steeltje van het klavertje). Deze kijk- en denkwijze is een aspect dat bij mijn grondhouding hoort en zijn wortels in de vierde dimensie heeft. Het denkkader voor de ethische verbeelding ligt in de serie begrippen die Nagy heeft beschreven. Denk aan loyaliteiten, parentificatie, legaten, destructief recht, enzovoort (zie *Verlangen naar verbinding*). Deze begrippen verbeelden de grond van mijn klavertje, de relationele ethiek oftewel de vierde dimensie.

Dit meenemend naar mijn wijze van omgaan met mensen op mijn werk, ontwikkelde ik een veelzijdig gerichte partijdigheid (het tweede blaadje van het klavertje) ten opzichte van de patiënt, cliënt of student en zijn context.

Omdat het, zoals ik de ander benaderen wil, in het werk om de vragen draait, moeten het ook vragen zijn die hout snijden. Daardoor vindt de ander een antwoord op zijn vragen of voor zijn probleem, en ik doe mezelf en hem recht door zijn proces het zijne te laten, en niet het mijne. Verbindende vragen en verbindende taal zijn het derde blaadje van mijn klavertjedrie op zijn steeltje. Het klavertjedrie kom je in alle cases tegen.

Figuur 0.1. Het klavertjedrie op zijn steeltje.

Hulpmiddel

Naast mijn klavertjedrie op zijn steeltje maak ik het vierdimensionaal kijken, denken en vragen concreet met behulp van het genogram.

De gevolgen van mijn proces voor mijn werkwijze

In de loop van de tijd ben ik vanuit en door bovenstaande processen mijn manier van werken gaan verfijnen en gaan concretiseren. Dit heeft geleid tot nadenken over mijn positie en rol in die van het leven en de context van de ander. Die bestonden oorspronkelijk vanuit mijn paren-

tificatie als grondhouding, uit een benadering van de expert die wist wat de ander moest doen en laten. Niet omdat ik kon weten wat bij de ander en zijn context past, maar ik had ervoor geleerd en vanuit parentificatie vulde ik dat wat ik zelf had geleerd in mijn leven voor de ander in. Deels kwam dat goed en fout denken ook voort uit mijn intrinsieke familietribunaal, met zijn delegaten en legaten. Door het jarenlange proces van de ander op zo'n manier te willen benaderen die recht doet, is die benadering dus verschoven naar het andere einde van de matrix. In plaats van allesweter ben ik nu gast in het leven van de ander en mag ik meedenken in zijn vraagstukken. Daarbij is juist de ander dé expert. Het is een totaal andere grondhouding geworden, waarin ik me nog steeds bewust ben van de oude grondhouding die, vanuit het gevende kind, toch nog weleens een duit in het zakje wil doen.

Gast zijn

De metafoor 'gast zijn' in het leven van de ander komt voort uit het besef dat het om het leven van de ander gaat. Niet om mij. Dat de ander zijn eigen antwoord heeft of de antwoorden in zijn context te vinden zijn, maakt dat ik mezelf als gast ben gaan zien en me ook zo introduceer. Het slaat het meest op geen vragen stellen die 'onbeleefd' zijn. Me niet bemoeien met het leven van de ander. Geen kamertjes inlopen waarvoor ik niet ben uitgenodigd. Daarmee bedoel ik, in deze metafoor, dat ik geen vragen stel die de ander in zijn hemd zet, die mijn nieuwsgierigheid zouden bevredigen. Vragen die niet nodig zijn voor het proces van de ander, maar interessant voor mezelf of die ik nodig heb omdat ik anders niet weet te zeggen. Ik ben me bewust dat ik als hulpverlener meer kan vragen dan wie ook en ook nog antwoord krijg, maar is het passend? Doen mijn vragen de ander recht? Doe ik mezelf er recht mee?

In mijn vragen en door mijn vragen en zo in mijn relatie met mijn cliënten en studenten, kan ik voorleven wat rekening met elkaar houden is op een manier die voor ons beiden fair is. Kan ik passende zorg voorleven. Kan ik de dialoog voorleven. Ik zie de ander ook niet meer als iemand die ik moet helpen of redden, maar als iemand die zijn leven vorm wil geven en richting vraagt, de weg vraagt. Die wijs ik hem dus

niet rechtstreeks vanuit mijn meningen, kennis en ervaringen, maar help hem die zelf te vinden door mijn vraagstelling. Mijn vorm van sturen van het proces van de cliënt is een manier van meedenken en wordt bepaald door de universele wetgeving van de vier dimensies van de relationele werkelijkheid. Zo doe ik recht aan mezelf en de ander.

Vijf factoren voor houvast in je grondhouding of benadering van de ander op een rijtje

- Vier dimensies van de relationele werkelijkheid:
 - Zoek of hoor ze in het verhaal van de ander en laat je daardoor leiden in je interventie of onthoud het voor een passend moment in het proces van de ander.
 - Gebruik het genogram. De feiten (D1) bepalen alles.
- De werkbegrippen of kralenketting:
 - Hoor de werkbegrippen in het verhaal van de ander en rijg je kralenketting.
- De interventiebegrippen:
 - Pas die toe op de werkbegrippen, passend in het proces van de ander.
- Houd je aan het klavertjedrie op zijn steeltje:
 - Denk vanuit je ethische verbeelding.
 - Activeer de veelzijdige betrokkenheid in de context van de ander.
 - Wees zelf veelzijdig partijdig in je benadering en al je interventies.
 - Stel verbindende vragen.
- Besef dat je gast bent in de context van de ander.

Therapie in Beeld

De beeldtaal ‘Therapie in Beeld’ ben ik gaan ontwikkelen in de jaren dat ik als medisch maatschappelijk werker werkte op de oncologieafdeling van ziekenhuis Rivierenland (te Tiel). In die tijd begon ik aan mijn opleiding tot contextueel therapeut. In het eerste jaar van die opleiding volgde ik een aantal dagen ‘Een taal erbij’ bij de Kontekst in Amsterdam. Het inspireerde me enorm en tegelijkertijd kon ik er niet mee uit

de voeten in mijn werk. Maar de uitdaging lag voor het grijpen. Ik ging dat wat ik leerde tijdens mijn opleiding rechtstreeks in Beeld vertalen. De praktijk was mijn oefenterrein en de patiënten leerden me veel over de vertaling naar het relationele, dagelijkse leven. Hun beelden maakten het contextuele gedachtegoed voor mij levend. Uiteindelijk heeft dit geleid tot de wording van de kern van de methodiek 'Therapie in Beeld', namelijk het innerlijke gesprek, gebaseerd op de existentiële driehoek van het gevende kind aan zijn behoedende en gunnende ouders, met daaruit volgend het thema dialoog om vervolgens tot verbinding met en rechtdoen van jezelf en de ander te komen. Deze kern includeert alle begrippen van Nagy's begrippenlijst en behelst alle vier dimensies van de relationele werkelijkheid. De voorwaarde om de beeldtaal te kunnen leren spreken, is bewustwording en ontwikkeling van je eigen grondhouding.

Het nut van 'Therapie in Beeld' voor mezelf

Het ontstaan van en werken met 'Therapie in Beeld' is voor mij een ervaringsgericht voorbeeld hoe therapeutische processen werken. Van buitenaf wordt iets getriggerd ('Een taal erbij' door Marleen Diekmann) in mezelf. Dat ga ik eruit halen en ontwikkelen in wisselwerking met de ander. Ik heb het in me en ik bepaal, bewust of onbewust, hoe en wanneer het eruit komt. Anderen zijn gasten. Zo heeft deze methodiek bijgedragen, en doet dat nog steeds, aan de ontwikkeling van mijn grondhouding. Socrates maakte hier de vergelijking met een vroedvrouw. De ander kan alleen maar uit je halen wat er in je zit. In die zin voel ik me een verloskundige.

Kernwoorden in de beeldtaal zijn niet in dit boek uitgewerkt, maar in de twee andere boeken van het door mij geschreven drieluik, namelijk: *Verlangen naar erkenning* en *Verlangen naar verbinding*.

Het nut van dit boek voor jou

Kort samengevat gaat dit boek over grondhouding, de benadering van de ander. In eerste instantie maak ik dit begrip helder door middel van

mijn eigen verhaal en proces. Vervolgens wordt dit gekoppeld aan de begrippen van het contextuele gedachtegoed van Nagy en uiteindelijk vertaal ik dit naar mijn professionele benadering van de ander.

Zoals gezegd, kun je dit boek als een spiegel gebruiken voor de bewustwording of ontwikkeling van je eigen grondhouding. Het is een leermodel waartegen je je kunt afzetten, je je aan kunt optrekken, je je door kunt laten vormen door jouw grondhouding als professional te ontwikkelen.

Hoofdstuk 1 is deels een introductie in contextueel en intergeneratieel denken en tegelijkertijd neem ik je mee in een ervaringsgericht proces van het begrip grondhouding voor mijzelf.

In hoofdstuk 2 beschrijf ik de theorie, de contextuele begrippen van het contextuele gedachtegoed zoals ik ze me eigen heb gemaakt en ermee werk. Dit vertalen van theorie naar praktijk blijft overigens in ontwikkeling, dus het is niet af. Per begrip vind je in de paarse kadertjes met ‘Zelf aan de slag’ reflectievragen, zodat je in de gelegenheid bent dit gedachtegoed, wat onderliggend is aan jouw eigen specialisme, te gaan integreren in je grondhouding of die aan te scherpen en door te ontwikkelen. Kies de vragen die je aanspreken. Lees dit hoofdstuk begrip voor begrip en laat het bezinken in dat wat je al weet. Herlees het pas dan in combinatie met een aanrijgend begrip. Geef jezelf er tijd voor.

In hoofdstuk 3 kun je lezen hoe hoofdstuk 2 in de praktijk wordt gebracht. Je er kunt in grote lijnen mijn denk- en hulpverleningsproces tijdens het werken met mensen lezen. Deze vijf casussen zijn vanzelfsprekend geen complete werkwijze en benadering, maar vooral een middel om de contextuele begrippen, die naast een benadering tevens interventies zijn, uit te lichten. Per casus bied ik je weer, zoals in hoofdstuk 2, de gelegenheid op jezelf en je professionele handelen te reflecteren door de tussenvragen ‘Zelf aan de slag’ te beantwoorden.

Hoofdstuk 2 en 3 kun je ook in omgekeerde volgorde lezen of door elkaar heen. Je vindt verwijzingen tussen de theorie zoals ik ermee werk

en hoe ik er in de casussen mee werk. En vice versa. Lees vooral niet alles achter elkaar. En gebruik van de ‘Zelf aan de slag’-vragen degene die op dat moment actueel voor je zijn. Deze vragen kun je ook bruikbaar maken voor je interventies in je gesprekken met cliënten.

In hoofdstuk 4 zijn de begrippen van Nagy in zijn eigen taal en oorspronkelijke formulering na te lezen.

In het trefwoordenregister achteraan vind je zo veel mogelijk kernbegrippen van dit hele boek terug, met daarbij de pagina's waarop ze te vinden zijn.

Al met al is dit boek, naast een ijkmiddel voor je grondhouding, een handleiding geworden om de vertaling van de vierde dimensie van de relationele werkelijkheid bruikbaar voor je eigen vakgebied te maken, waarin je al werkt op de andere drie dimensies.

Tip

Het woord cliënt, de duiding van de relatie tussen de hulpverlener en degene waarmee hij in gesprek is, omdat die daarvoor kiest of is verwezen, kan worden vervangen door student, patiënt, leerling, coachee, pastoraal, pupil, klant, enzovoort. Vervang het al lezend door hoe jij de mensen die bij jou komen, of waar jij voor en/of mee werkt, aanduidt.